

LÉVAI JÓZSEFNÉ*

1924–2001.

Neve ott olvasható a Népművelők Egyesületének toborzó felhívásában. Ezekben a napokban lázban tartják az alakuló gyűlés előkészületei, a művelődési otthoni társadalmi vezetőségek választása, meg a szervezeti és működési szabályzat elkészítésének feladatai. Eközben tanulmányúton is jár az NDK-ban, ahonnan Balatonalmádiba siet a megyei művelődési központok igazgatóinak tanácskozására. Ennek a sok tekintetben irányadó szakmai munkaközösségnek alakulásától fogva gazdája a Népművelési Intézet művelődési otthon osztályán, amelynek vezetőhelyettese.

Alig tért haza a tanácskozásról, amikor egy vasárnap délelőtt fölkerestem, s élete, pályája felől faggattam abból az alkalomból, hogy elnyerte a legmagasabb szakmai elismerést, a Kiváló Népművelő kitüntetését.

Áradó szavaiból föltáruul egy változó iramú élet, olykor kanyarogva, egyszer fölgyorsulva, másszor lelassulva, hol alábukva, hol felszínre jutva – de mégis mindig egyazon törvénynek engedelmeskedve.

A forrás a kőszegi munkáscsalád, amelynek erejéből a két lány közül csak az idősebbnek a taníttatására futja. Ő a hatodik elemi után műstoppoló kivarrónő a nemezposztógyárban, közben magánúton elvégzi a négy polgárit.

1944-ben megy férjhez egy tanítóhoz, aki lelkes népművelő is. S noha rövidesen két fiúgyermekük születik, ők lankadatlanul szervezik az énekkart, a színjátszó és táncscsoportot Kustánszegen, Bárdoson és Bozzaiban, Tanakajdon. Először jelmezeket varr, aztán szervez, benne él a csoportban, szinte saját gyermekeiként foglalkozik a falvak apróságaiival. Itt válik népművelővé, itt tanulja meg, hogy legfontosabb a közösséggel való együttélés.

Aztán a szülők, az asszonyok következnek, akiknek MINDSZ-agitátorként beszél a társadalmi változásokról. Járják a falvakat, szerepelnek, tagokat toboroznak. Ő választja ki jó érzékkel a legtehetségesebb gyerekeket. A szabadművelődés korszaka ez, a népi együtteseké, amelyekben nem csak a felkészülés és a szereplés közös, hanem az életnek szinte minden gondja-baja is. A százlelkes kis településen, Bárdoson két-három falvacska lakóiból is jönnek esténként a Bunsen-lámpa köré. Aztán a sok szereplés, falujárás, seregszemle, s főként a társadalmi-politikai események lassan-lassan szétfeszítik ezeket a meleg fészkeket.

1951. A család Pestre kerül. A feleség otthon őrzi a tűzhelyet, s hallgatja az éjszakákba nyúló vitákat olyan – később neves – személyek szájából, akik közül néhányan ma is kulturális életünk élgárdájához tartoznak. Csak egy-két hónapig viseli el a négy falat, titokban munkát vállal a Folyóiratkiadó Vállalatnál, ahol előbb hivatalsegéd, majd egy tájékoztatószolgálat egyetlen alkalmazottja. S következik az a hely, ahol máig kitartott, amely Népművelési Intézet néven fél évvel azelőtt alakult, hogy ő odakerült 1951 júniusában. Először a gondnokságon dolgozik, innen viszik egy szentendrei bentlakásos tanfolyamra, ahol – a korra jellemzően – lőkiképzést is

kapnak a leendő népművelők. Folytatja a magánúton való tanulást is, s leérettségizik. Ekkor már személyzeti munkát végez, és szakszervezeti titkár tíz éven át.

Akkoriban a személyzeti munka egyaránt jelenti az intézeti belső állományépítést, és az országos tanfolyamokra való beiskolázást, azaz a népművelő képzést és utánpótlás nevelést. Folytonos átszervezések és bélistázás. Nehéz idők, de ő mindig emberségesen és tisztességesen hajtja végre az utasításokat, az emberek érdekében mindig keres és talál kiskapukat.

Akkoriban három iskolája volt az intézetnek: Alsó-Gödön, Csepelen és a II. kerületben. Három- és hathetes, két- és három hónapos bentlakásos tanfolyamokat szerveztek, ezeken évente 5–600, vagy ennél is több embert képeztek.

1958-tól a módszertani osztályon dolgozik. Megyéről megyére járva segítik világra a népművelési tanácsadókat, 1965-től pedig a megyei művelődési központokat. Az intézetben megalakul a művelődési otthonok osztálya, s a megyei intézmények vezetőiből olyan munkaközösséget kovácsolnak, amely mindmáig távlatadó testülete a művelődési otthonoknak.

„Szakmának tartom a miénket, és nagyon fontos emberi, politikai munkának. Ez utóbbin azt értem, hogy a művelődési otthonoknak részt kell vállalniuk a nemzeti öntudat és a felelősség kialakításából. Mi emberekkel dolgozunk. Eszembe jut a mondás: „Ha kölest vetsz, tervezz egy évre, ha hajlékot építesz, tervezz tízre, ha emberekkel akarsz foglalkozni, akkor száz esztendőre!” A mi hivatásunk éppen ettől szép.

A népművelő nem lehet hivatalnok! De ha csak menedzsernek tartja magát, akkor is legyen kíváncsi arra, amit menedzsel. A népművelő nem egyszerűen szervező. Hogy ne csak az legyen, csak jó kapcsolatokkal lehetséges.

A művelődési otthon a legszerencsésebb adottságú intézmények közé tartozik. Igaz, a legnehezebb terep is! A legszerencsésebb, mert nyitott. Szeizmográfként kell vizsgálnunk a talajt, amelyre építünk: az embereket, az életet; így kell tervezni és végezni a közművelődési munkát. Életmódváltás van, segíteni kell benne az embereknek.

A művelődési házak a legszélesebb közönségnek adhatnak otthont. A fő dolguk: fölkelteni, kielégíteni, napról napra továbbfejleszteni a kulturális igényeket.

Azokat az intézményeket tartom jóknak, amelyek gyorsan reagálnak az élet jelenségeire. Milyen a jó népművelő? Mindenekelőtt művelt. Gyakorlatias. Nem topog egy helyben. Mer álmodni. Mert enélkül nem lehet haladni.”

Vannak, akik olyan természetesen adják, amit adnak – cselekedeteikben, félmondatos tanácsaikban, egy biztató vagy éppen rosszálló pillantásukban –, hogy szinte észre sem vesszük. Ő ilyen. Nem hiába tartja a legfontosabb népművelői jellemvonásnak az eleven kapcsolatok teremtésének képességét. Kevés ember van, akinek a szívébe ne lopta volna be magát. Ezért ő mindenkinek Zsóka. Csak a leghivatalosabb alkalmakon szólítják úgy, hogy Lévai Józsefné.

*Az írás Kajdi Béla *Eleven kapcsolatot* című, a Népművelés 1979. novemberi számában megjelent cikke alapján készült. Így egyszerre közművelődéstörténet, és a két évtizeddel ezelőtti megidézése.